

ET

Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie

05348

1995

035

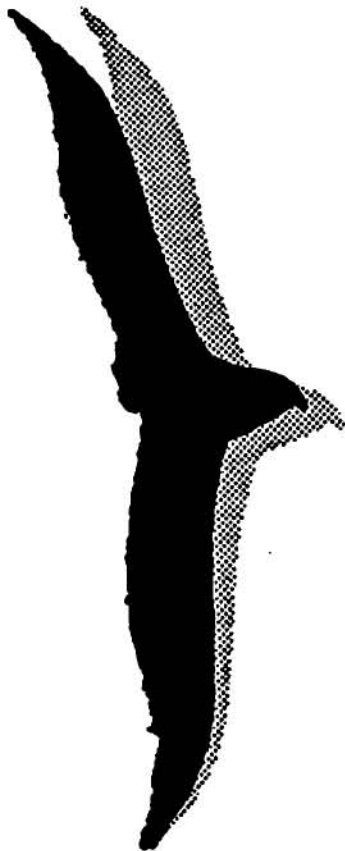
Serie research memoranda

Sectorale en regionale arbeidsmarktdynamiek in Nederland

F.A.G. den Butter
A.J.H.T.H. Reinders

Research Memorandum 1995-35

Oktober 1995

|a|l|e|r|t|

applied
labour
economics
research
team

12 oktober 1995

Sectorale en regionale arbeidsmarktdynamiek in Nederland

F.A.G. den Butter en A.J.H.T.H. Reinders*

1. Inleiding

Eén van de wezenskenmerken van de economie is dat deze voortdurend aan verandering onderhevig is. De beschrijving van deze veranderingsprocessen vormt dan ook een essentieel onderdeel van de moderne economische theorie. De veranderingsprocessen behoeven overigens niet noodzakelijkerwijs door een onevenwichtigheidsbenadering te worden beschreven. Zeker wanneer de beschrijving zich richt op structurele verandering, wordt vanuit de economische theorie een evenwichtsbenadering eleganter geacht. Daarbij gaat het echter niet, zoals in de traditionele algemene evenwichtsanalyse, om statische evenwichten, maar resulteert het veranderingsproces in een dynamisch evenwicht, waar de repercussies van het veranderingsproces met elkaar in balans zijn.

Vanuit deze optiek is de afgelopen tijd veel theoretisch en empirisch onderzoek verricht naar de gevolgen van structurele veranderingsprocessen voor de arbeidsmarktdynamiek. Technologische vernieuwingen en preferentieverhuizingen hebben tot gevolg dat enerzijds banen onproductief raken en vernietigd worden en anderzijds nieuwe banen worden gecreëerd. Ook organisatorische veranderingen, zoals de overgang van een Tayloristische naar een holistische organisatiestructuur van bedrijven, dragen bij aan het samenspel van de processen van baanvernietiging en baancreatie¹. Onderzoek op basis van bedrijfsgegevens leert dat de bruto stromen waarmee deze creatie en vernietiging gepaard gaan, vele malen groter zijn dan de netto verandering van werkgelegenheid, die de resultante is van baanvernietiging en baancreatie.

In aanvulling van eerder onderzoek wordt in dit artikel nagegaan waar de baanvernietiging en baancreatie in Nederland gelokaliseerd is. Onze aanvulling op eerder onderzoek terzake betreft de vraag in hoeverre de baanvernietiging en baancreatie *tussen* regio's en bedrijfstakken plaatsvindt, dan wel *binnen* regio's en bedrijfstakken. Hiertoe vergelijken wij onze eigen berekeningen van baanvernietiging en baancreatie op basis van sectorale en regionale

* Resp. hoogleraar Algemene Economie, Onderzoeksgroep Toegepaste Arbeidseconomie (ALERT), Vakgroep Algemene Economie, Vrije Universiteit, Amsterdam, en Tinbergen Instituut; en assistent in opleiding, Erasmus Centre for Labour market Analysis (ECLA), Vakgroep Organisatie- en Personeelwetenschappen. Faculteit Bedrijfskunde, Erasmus Universiteit Rotterdam.

¹ Zie bijvoorbeeld H. Tsoukas (ed.), *New Thinking in Organizational Behaviour: from Social Engineering to Reflective Action*, Butterworth Heinemann, Oxford, 1994.

gegevens met de uitkomsten van anderen over de omvang van vernietiging en creatie op het niveau van individuele bedrijven. Uit de vergelijking van deze gegevens blijkt dat de meeste baanvernietiging en -creatie *binnen* de bedrijfstakken en regio's plaatsvindt en dat de verschuivingen *tussen* regio's en bedrijfstakken in verhouding hiermee betrekkelijk gering zijn.

2. Meting arbeidsmarktdynamiek

De recente aandacht voor de structurele veranderingsprocessen in de economie en de gevolgen daarvan voor de arbeidsmarktdynamiek kent twee sporen. In de eerste plaats zijn theoretische modellen ontwikkeld die het verband illustreren tussen het proces van structurele verandering en de mate van arbeidsmarktdynamiek. Deze modellen zijn nauw verwant aan de reële evenwichtsmodellen van de conjunctuur en ontleen hun theoretisch fundament aan de evenwichtsanalyse van de zoektheorie. Als gevolg van de voortdurende baanvernietiging en baancreatie raken enerzijds werknemers werkloos, terwijl anderzijds gelijktijdig vacatures ontstaan. Het zoekproces, waarbij een succesvolle koppeling tussen baanzoeker en vacature tot stand moet worden gebracht, duurt enige tijd. Dit verklaart waarom, ook in een situatie van evenwicht, gelijktijdig werkloosheid en vacatures voorkomen. Men spreekt in dit verband wel van een dynamisch werkloosheids- of vacature-evenwicht². De moderne theoretische modellen op dit gebied proberen met name een verklaring te vinden voor de conjuncturele fluctuaties en de processen van baanvernietiging en -creatie³. De anti-cyclische fluctuaties in de baanvernietiging blijken namelijk veel sterker te zijn dan de pro-cyclische fluctuaties in de baancreatie. Dit betekent dat baanvernietiging niet alleen gerelateerd is aan structurele, technische of economische verouderingsprocessen, maar dat dit proces, naast baancreatie, ook wordt gebruikt voor conjuncturele aanpassingen van de produktiecapaciteit. Caballero en Hammour schrijven dit toe aan niet-lineaire aanpassingskosten bij het doen van investeringen. Baancreatie vindt derhalve volgens deze auteurs verspreid over de conjunctuurgolf plaats. Vernietiging van banen is daarentegen, zowel gedurende een hausse als een baisse, geconcentreerd in korte perioden⁴.

De tweede onderzoeksrichting, waarbinnen ook dit artikel valt, betreft de compilatie en analyse van gegevens over arbeidsmarktdynamiek. De meest gebruikelijke werkwijze om gegevens over vernietiging en creatie van banen samen te stellen is om, in navolging van

² Zie C.A. Pissarides, *Equilibrium Unemployment Theory*, Basil Blackwell, London, 1990.

³ Zie D.T. Mortensen en C.A. Pissarides, Job creation and destruction in the theory of unemployment, *Review of Economic Studies*, Vol. 61, 1994, blz. 397-415.

⁴ R.J. Caballero en M.L. Hammour, The cleansing effect of recessions, *American Economic Review*, 76, 1994, blz. 1045-1071.

Davis en Haltiwanger, panelgegevens van individuele bedrijven te gebruiken⁵. Afgezien van allerlei procedures om met startende en verdwijnende bedrijven rekening te houden en te corrigeren voor het feit dat baancreatie van kleine bedrijven overschat kan worden, komt deze werkwijze op het volgende neer. Voor ieder bedrijf wordt berekend wat de netto werkgelegenheidsverandering is in de periode tussen de twee meetpunten van het panel. Vervolgens worden de bedrijven in twee groepen gesplitst, namelijk een groep bedrijven waar de werkgelegenheid is gedaald en een groep waar de werkgelegenheid is toegenomen. Voor ieder van deze groepen bedrijven worden de individuele veranderingen van de werkgelegenheid gesommeerd. Deze som geeft voor de eerste groep een benadering van de totale baanvernietiging en voor de tweede groep een benadering van de totale baancreatie.

Broersma en Gautier hebben deze werkwijze van Davis en Haltiwanger voor Nederland toegepast op basis van CBS-gegevens over de hele industriële sector. Zij concluderen dat de bedrijven binnen deze sector een zeer heteroog gedrag vertonen en dat bedrijfsspecifieke ('idiosyncratische') schokken voor de creatie en vernietiging van banen vaak belangrijker zijn dan geaggregeerde schokken⁶. Op basis van een soortgelijke panelanalyse laten Bartelsman, Van Leeuwen en Nieuwenhuijsen zien dat de stijging van de produktiviteit niet uitsluitend het resultaat hoeft te zijn van een afslanking van een bedrijf of een grotere kapitaalintensiteit van de produktie, maar dat een produktiviteitsstijging ook verenigbaar is met banengroei⁷. Nu houdt de methodiek van Davis en Haltiwanger evenwel geen rekening met het feit dat in de beschouwde periode binnen een bedrijf gelijktijdig zowel baanvernietiging als -creatie kan plaatsvinden. Aanvullend onderzoek van Hassink en Van Ours op basis van het arbeidsvraagpanel van de OSA laat zien dat simultane baanvernietiging en -creatie in Nederland zo'n 3% van de totale werkgelegenheid bedraagt en derhalve van geringe betekenis is⁸.

De totale vernietiging en creatie in een land kan ook met behulp van macro-economische tijdreeksgegevens van arbeidsmarktstromen worden berekend. Deze werkwijze is door

⁵ S.J. Davis en J. Haltiwanger, *Gross Job Creation and Destruction: Micro Economic Evidence and Macro Economic Implications: NBER Macro Economic Annual (5)*, 1990, blz. 123-168, en S.J. Davis and J. Haltiwanger, "Gross Job Creation, Gross Job Destruction and Job Reallocation", *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 107, 1993, blz. 819-863.

⁶ Zie L. Broersma en P.A. Gautier, Vernietiging en creatie van banen in de industrie, *ESB*, 2 augustus 1995, blz. 685-689.

⁷ E.J. Bartelsman, G. van Leeuwen en H.R. Nieuwenhuijsen, De industrie: banenschep- per of banenvernietiger?, *ESB*, 31 mei 1995, blz. 504-508.

⁸ W. Hassink en J. van Ours, Werkgelegenheid in verandering: een analyse op bedrijfs- niveau, *OSA-werkdocument W122*, Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek, 's-Gravenhage, 1994.

Broersma en Den Butter voor Nederland gevolgd⁹. Bij deze constructiemethode is naast werknemersstromen ook van vacaturestromen gebruik gemaakt. Vacaturestromen bieden namelijk op macro-niveau additionele informatie voor de meting van de omvang van baanvernietiging en -creatie. Uit deze gegevens blijkt dat gemiddeld over de periode 1970-1991 de totale creatie en vernietiging jaarlijks ruim 500.000 personen bedroeg. De omvang van de bruto baanmutaties, d.w.z. de som van baanvernietiging en baancreatie, kan worden opgevat als een algehele indicator voor de arbeidsmarktdynamiek. Gemiddeld bedroeg deze over de beschouwde periode bijna 1,1 miljoen personen, met een minimum van 910.000 personen en een maximum van ruim 1,5 miljoen personen. Een vergelijking van deze macro-economische tijdreeksgegevens met de gegevens die berekend zijn op basis van micro-economische panels laat zien dat, afgezien van enige verschillen in de waargenomen conjunctuurpatronen, de uitkomsten volgens beide werkwijzen in dezelfde orde van grootte liggen. Aangezien de berekeningen in dit artikel ook op macro-niveau betrekking hebben, zijn de gegevens van Broersma en Den Butter hier als uitgangspunt voor de omvang van de totale baanvernietiging en -creatie genomen.

De gegevens in dit artikel over de regionale en sectorale arbeidsmarktdynamiek zijn gebaseerd op een combinatie van de CBS-statistieken 'Regionale Gegevens over Arbeid' en 'Regionaal Economische Jaarcijfers'. Het betreft hier gegevens over de periode 1987-1992 met informatie over banen van werknemers, opgesplitst naar economische activiteit. Uit het oogpunt van beschikbaarheid van gegevens is bij de regionale indeling voor provincies gekozen, hoewel een andere indeling, bijvoorbeeld in economische regio's, in dit verband wellicht de voorkeur zou verdienen. Zo concludeert Tordoir dat de economische bedrijvigheid momenteel vooral floreert in stadsringen en corridors tussen steden¹⁰. Onderzoek naar de omvang van vernietiging en creatie van banen in deze ringen en corridors ligt derhalve in de rede, maar is vooralsnog wegens gebrek aan gegevens niet mogelijk.

In beginsel hebben we in onze berekening dezelfde methodiek gehanteerd als Davis en Haltiwanger, waarbij wij, in het meest gedesaggregeerde geval, echter uitgaan van de werkgelegenheidsverandering in een bepaalde bedrijfstak (SBI 1 digit niveau) in een provincie. Zo wordt de groei van het aantal banen per bedrijfstak per provincie gelijkgesteld aan bruto baancreatie; vermindering van het aantal banen is opgevat als bruto baanvernietiging. Als werkgelegenheid (arbeidsvraag) worden hier de bestandgrootheden vacatures en werkenden tezamen genomen. Onze methodiek komt, kort gezegd, in die zin met de berekeningsmethode van Davis en Haltiwanger overeen, dat wij *een bedrijfstak binnen de*

⁹ L. Broersma en F.A.G. den Butter, A consistent set of time series data on labour market flows for the Netherlands, *Serie Research Memoranda 1994-43*, Vrije Universiteit Amsterdam, Amsterdam, 1994.

¹⁰ P.P. Tordoir, Een nieuwe kijk op regionaal-economische ontwikkeling, *ESB*, 7 april 1993, blz. 304-308.

provincie als het ware als één bedrijf opvatten. Dit betekent dat gelijktijdige baancreatie en baanvernietiging *binnen* een bedrijfstak *binnen* een provincie buiten onze berekening blijft, evenals dat bij Davis en Haltiwanger het geval is voor gelijktijdige creatie en vernietiging binnen een bedrijf.

3. Arbeidsmarktdynamiek in Nederland

Het bovenste deel van tabel 1 toont voor de zes beschouwde jaren de uitkomst volgens de hierboven beschreven berekeningsmethodiek. De referentieperiode kenmerkt zich met name door een sterke afname van de creatie en een sterke toename van de vernietiging, waarbij de hier gemeten baanvernietiging zeer gering is in vergelijking met de baancreatie. In 1992, het laatst beschouwde jaar, is per saldo sprake van een lichte daling van de werkgelegenheid. Toch wordt ook in 1992 nog een forse baancreatie en baanvernietiging gemeten, waardoor de omvang van de bruto baanmutaties, als som van creatie en vernietiging van banen, niet veel lager uitkomt dan in de voorgaande jaren.

Tabel 1. Indicatoren voor arbeidsmarktdynamiek (1987-1992) (x 1000 personen)

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	gem.
<i>a) per bedrijfstak per provincie</i>							
Creatie	130	133	178	120	109	58	121
Vernietiging	10	15	5	15	19	66	22
Bruto baanmutaties	139	149	182	136	128	124	143
Netto verand. werkgeel.	120	118	173	105	89	-9	99
<i>b) tussen bedrijfstakken</i>							
Creatie	121	120	176	112	103	50	114
Vernietiging	0	2	2	9	14	58	14
Bruto baanmutaties	121	121	178	121	117	108	128
Netto verand. werkgeel.	121	118	175	104	89	-8	100
<i>c) tussen provincies</i>							
Creatie	121	118	176	104	89	13	104
Vernietiging	0	0	0	0	0	21	4
Bruto baanmutaties	121	118	176	104	89	34	107
Netto verand. werkgeel.	121	118	176	104	89	-9	100

Het middendeel van tabel 1 bevat de uitkomsten van de rekenexercitie, wanneer uitsluitend bedrijfstakken als 'bedrijf' worden gezien en de desaggregatie naar provincie dus buiten beeld blijft. Volgens deze berekening vindt in de eerste jaren nauwelijks baanvernietiging plaats, terwijl de reallocatie in de laatste jaren slechts in beperkte mate lager uitkomt dan in het bovendeel van de tabel. Dit wijst erop dat de aldaar gemeten baanmutaties voornamelijk betrekking hebben op verschuivingen *tussen* bedrijfstakken.

Dit wordt bevestigd in het benedendeel van de tabel waar provincies als 'bedrijven' gelden en waar dus niet naar bedrijfstakken is gedesaggregeerd. Nu blijkt de gemeten baanvernietiging vrijwel nihil en zijn de bruto baanmutaties gelijk aan de netto werkgelegenheidsverandering. De laatste twee jaren vormen hierop een uitzondering, ofschoon ook in deze jaren de gemeten creatie en vernietiging veel kleiner zijn dan in de rest van de tabel. Dit duidt erop dat verschuivingen tussen provincies van ondergeschikt belang zijn en in ieder geval aanzienlijk kleiner van omvang dan verschuivingen tussen de bedrijfstakken.

De vraag is nu hoe deze gegevens over bedrijfstakgewijze en provinciale arbeidsmarktdynamiek zich verhouden tot de berekeningen op basis van macro-economische gegevens van Broersma en Den Butter. Tabel 2 geeft hiervan een beeld voor de beschouwde periode 1987-1992. Uit oogpunt van vergelijkbaarheid zijn de gegevens uitgedrukt als percentage van de totale werkgelegenheid volgens het desbetreffende cijfermateriaal.

Tabel 2. Nationale, regionale en sectorale arbeidsmarktdynamiek vergeleken (gemiddelden over de periode 1987-1992, in % van totale werkgelegenheid)

	Nationaal volgens Broersma en Den Butter ^a	Binnen bedrijfs- takken en provin- cies	Binnen bedrijfs- takken	Binnen provin- cies
Creatie	12,9	8,5	8,6	8,8
Vernietiging	11,1	9,8	10,0	10,2
Bruto baan mut.	23,9	18,3	18,6	19,0

^a gemiddelde over 1987-1991

Uit de tabel blijkt dat de macro-gegevens op basis van arbeidsmarktstromen een veel hogere waarde voor baanvernietiging en -creatie, en derhalve voor bruto baanmutaties te zien geven dan de gegevens volgens onze berekening over de bedrijfstakken per provincie. Dit betekent dat vernietiging en creatie van banen grotendeels *binnen* bedrijfstakken en provincies plaatsvinden. De tweede kolom van tabel 2 geeft dit weer. Hierin is het verschil gegeven tussen de macro-economische gegevens uit kolom 1 en onze berekeningen op basis van werkgelegenheidsveranderingen per bedrijfstak per provincie (bovenste deel van tabel 1).

Volgens een analoge berekening geeft de derde kolom van tabel 2 een schatting van de omvang van de reallocatie *binnen* de bedrijfstakken. De laatste kolom geeft weer welke mate van reallocatie *binnen* de provincies plaatsvindt. Dit blijkt bijna 80% van de totale baanmutaties te zijn.

Tabel 3 bevat een nadere analyse van de arbeidsmarktdynamiek op provinciaal niveau. Naast de voorheen gehanteerde indicatoren toont deze tabel tevens in hoeverre de 'eigenlijke' of 'zuivere' reallocatie, dit is het verschil tussen bruto baanmutaties en netto werkgelegenheidscreatie (in absolute waarde), $(BM - \Delta E)$, kan worden toegeschreven aan enerzijds een intrasectorale component $(BM - \Delta E_s)$ en anderzijds een intersectorale component $(\Delta E_s - \Delta E)$.¹¹ De eerste component geeft aan in hoeverre de eigenlijke reallocatie is het gevolg is van verschuivingen *binnen* de bedrijfstakken. De tweede component geeft daarentegen de omvang van de zuivere reallocatie *tussen* de bedrijfstakken in iedere provincie weer.

Tabel 3. Indicatoren van de provinciale arbeidsmarktdynamiek (in % van totaal aantal banen, gemiddelde over 1987-1992)

Provincie	Creatie	Vernietiging	Bruto baanmutaties	Zuivere reallocatie	Zuivere reallocatie binnen sectoren	Zuivere reallocatie tussen sectoren
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Groningen	10,61	3,81	14,41	7,62	4,57	3,05
Friesland	10,88	3,14	14,03	6,28	5,47	0,81
Drenthe	13,06	3,46	16,52	6,92	6,61	0,31
Overijssel	14,93	2,97	17,90	5,94	4,91	1,03
Flevoland	37,24	1,76	39,01	3,53	3,53	0,00
Gelderland	15,66	1,48	17,15	2,96	2,93	0,03
Utrecht	23,75	1,04	24,78	2,07	2,07	0,00
Noord-Holland	11,64	2,48	14,13	4,97	2,40	2,57
Zuid-Holland	10,45	2,84	13,28	5,67	1,62	4,05
Zeeland	13,43	4,80	18,23	9,60	4,98	4,62
Noord-Brabant	16,16	2,81	18,97	5,63	3,12	2,51
Limburg	12,97	1,91	14,87	3,81	3,65	0,16
<i>Nederland</i>	<i>13,10</i>	<i>1,61</i>	<i>14,71</i>	<i>3,21</i>	<i>2,21</i>	<i>1,00</i>

¹¹ Deze opsplitsing van de zuivere reallocatie (*excess turnover*) is ontleend aan Organisation for Economic Co-operation and Development, *Employment Outlook*, Paris, 1994, blz. 112-114.

Uit tabel 3 blijkt dat in onze referentieperiode de provincies Utrecht en Flevoland relatief het grootste, en Friesland relatief het kleinste deel van de totale baanreallocatie voor hun rekening nemen. De vernietiging van banen is daarentegen relatief het grootst in Zeeland en Groningen en het kleinst in Utrecht en Flevoland. Voorts toont tabel 3 dat zuivere baanreallocatie vooral het resultaat is van verschuivingen *binnen* sectoren.

In dit verband constateren Dunne *et al.* en Davis en Haltiwanger dat voor de Verenigde Staten minder dan 10 procent van de zuivere reallocatie door intersectorale verschuivingen tot stand komt¹². Onderzoek voor andere landen bevestigt dit beeld¹³. Voor Nederland draagt dit percentage gedurende de periode 1987-1992 volgens het hier gebezigde cijfermateriaal gemiddeld 31,1 procent (tabel 3, kolom 6 uitgedrukt als percentage van kolom 4). De tabel laat evenwel zien dat de verschillen tussen de provincies onderling aanzienlijk zijn. De provincies Flevoland, Utrecht en Gelderland kennen bijvoorbeeld niet of nauwelijks intersectorale reallocatie. Het aandeel van de intersectorale reallocatie bedraagt in Zuid- en Noord-Holland daarentegen respectievelijk 71,4 procent en 51,7 procent. De diversiteit van de economische bedrijvigheid in deze provincies in de Randstad vormt wellicht een verklaring voor het feit dat zich hier veel grotere verschuivingen tussen de bedrijfstakken voordoen dan in de andere provincies. In provincies met slechts een enkele dominante bedrijfstak zal immers een herstructurering van het productieproces die het gevolg is van geaggregeerde of bedrijfsspecifieke schokken zich volgens onze berekeningsmethodiek veel minder snel manifesteren als een verschuiving tussen bedrijfstakken. Opmerkelijk is dat de zuivere reallocatie, en daarmee de intensiteit van de structurele verandering het grootst is in Zeeland. Ook in deze betrekkelijk kleine provincie heeft zich nog een flinke reallocatie tussen sectoren voorgedaan en heeft de structurele verandering dus tot een heroriëntatie van de sectorale structuur geleid. Iets dergelijks geldt eveneens, zij het minder pregnant, voor Groningen.

Samenvattend kunnen twee groepen provincies worden onderscheiden: enerzijds provincies met relatief veel baancreatie en -reallocatie (Flevoland en Utrecht) en anderzijds provincies met relatief weinig creatie en reallocatie van banen (Groningen, Friesland en Zuid-Holland). Nadere analyse met behulp van regionaal-economische jaarcijfers leert dat, naast de concentratie van economische bedrijvigheid binnen een regio of provincie, ook verschillen in produktiestructuur bepalend zijn voor creatie en reallocatie. Inzicht in de kwantitatieve betekenis van deze determinanten op regionaal niveau ontbreekt echter vooralsnog.

¹² T. Dunne, M.J. Roberts en L. Samuelson, Plant turnover and gross employment flows in the U.S. manufacturing sector, *Journal of Labor Economics*, (7) 1, 1989, blz. 48-71, en S.J. Davis en J. Haltiwanger, Gross job creation, gross job destruction and employment reallocation, *NBER Working Paper* nr. 5042, National Bureau of Economic Research, 1991.

¹³ Zie OECD, 1994.

4. Besluit

Netto werkgelegenheidsveranderingen weerspiegelen slechts een gering deel van de arbeidsmarktdynamiek. Om een goede indruk van deze dynamiek te krijgen dienen gegevens over bruto stromen op de arbeidsmarkt te worden beschouwd. In dit artikel is getoond dat het leeuwedeel van de baanvernietiging en baancreatie zich *binnen* bedrijfstakken *binnen* provincies afspeelt. Verschuivingen *tussen* bedrijfstakken en/of *tussen* provincies vormen slechts een klein deel van de totale baanreallocatie, die het gevolg is van het proces van structurele verandering. Deze conclusie sluit aan op hetgeen in andere empirische studies over arbeidsmarktdynamiek is gevonden. Baanreallocatie wordt in dit verband vooral toegeschreven aan idiosyncratische, d.w.z. bedrijfsspecifieke schokken, en veel minder aan geaggregeerde vraag- of aanbodschokken, die het gevolg zijn van algemene preferentieverhuivingen. Onze bevindingen suggereren dat een heroriëntatie vereist is voor de beleidsanalyse van economische bedrijvigheid en concurrentievermogen. Niet zozeer dienen de verschuivingen tussen bedrijfstakken of de provinciale onevenwichtigheden onderwerp van een dergelijke analyse te zijn, maar veeleer dient gespeurd te worden naar oorzaak en gevolg van bedrijfsspecifieke schokken. Waarom vindt binnen de ene bedrijvensector (kleding) veel meer reallocatie plaats dan binnen een andere sector (chemie)? Wat zijn de gevolgen van loonmatiging (loonschokken) voor de arbeidsmarktdynamiek in de verschillende bedrijfstakken en in welke mate leiden produkt- en procesinnovatie tot baanreallocatie?¹⁴

Dit alles betekent overigens niet dat de macro-economische analyse van geaggregeerde schokken, en de gevolgen hiervan, geen betekenis heeft. Zo laten Caballero c.s. zien dat bedrijfsspecifieke schokken weliswaar de grootste bron van variatie in de bruto arbeidsmarktstromen vormen, maar dat voor de netto stromen, en dus voor de totale werkgelegenheid, geaggregeerde schokken toch een belangrijke rol spelen¹⁵. Een goede beleidsanalyse vraagt derhalve om een doelmatige beschrijving van het complexe verband tussen enerzijds de heterogeniteit van de bedrijven op micro-niveau en anderzijds de macro-economische prestaties van een land in termen van economische bedrijvigheid, werkgelegenheid en produktiviteit. Slechts een dergelijke beleidsanalyse kan uiteindelijk resulteren in een doelmatige en effectieve aanpak van het werkloosheidsprobleem.

Frank den Butter en Ap Reinders

¹⁴ Zie voor een eerste aanzet tot een dergelijke analyse D. Guellec en N. Grenan, *Job flows and technological innovation in French manufacturing industry*, Institute National de la Statistique et des Études Économiques (INSEE), Malakoff, 1995, mimeo.

¹⁵ R.J. Caballero, E.M.R.A. Engel en J. Haltiwanger, *Aggregate employment dynamics: building from micro economic evidence*, *NBER Working Paper* nr. 5042, National Bureau of Economic Research, 1995.